Justyna Węgrzyn¹

**Prawo konsumenta do informacji na przykładzie kredytu
konsumenckiego – aspekty konstytucyjnoprawne**

I.

W konstytucjonalizmie polskim zagadnienie związane z ochroną konsumentów po raz pierwszy znalazło swoje odzwierciedlenie w Konstytucji RP z 1997 r.² „Ochrona, o której mowa, jest wobec tego czymś zupełnie nowym i dlatego też przypisuje się jej coraz większe znaczenie”³. Brak informacji, podejmowanie decyzji pod wpływem emocji i wiele innych okoliczności sprawiają, że konsument narażony jest na wiele zagrożeń występujących na rynku. Nie bez przyczyny podejmowane są więc różnego rodzaju działania zarówno w sferze legislacyjnej, jak i poza nią, których celem jest między innymi zwalczanie asymetrii informacyjnych.

W Konstytucji ochrona konsumentów uregulowana została w art. 76, który stanowi: „Władze publiczne chronią konsumentów, użytkowników i najemców przed działaniami zagrażającymi ich zdrowiu, prywatności i bezpieczeństwu oraz przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi. Zakres tej ochrony określa ustawa”.

¹ Autorka jest doktorantką w Katedrze Prawa Konstytucyjnego Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego.

² Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.; dalej: Konstytucja.

³ M. Jabłoński, J. Węgrzyn, *Publicznoprawna ochrona konsumentów przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi w Konstytucji RP i w ustawodawstwie zwykłym*, [w:] *Ochrona konsumenta w prawie polskim na tle koncepcji effet tiule*, red. J. Frąckowiak, R. Stefanicki, Wrocław 2011, s. 101.

Odnosząc się do wskazanego przepisu, trzeba zauważyć, że nie kreuje on prawa podmiotowego jednostki w sensie ścisłym⁴. Formułuje on jedynie obowiązki państwa (organów władzy publicznej), które muszą znaleźć odpowiednią konkretyzację w ustawodawstwie zwykłym. Wobec tego „można tu mówić o tak zwanym pośrednim oddziaływaniu norm konstytucyjnych na sytuację prawną jednostki – tak zwane refleksy prawne – bo istnieje wprowadzie adresat obowiązku, ale nie ma podmiotu uprawnionego bezpośrednio do dochodzenia realizacji tego obowiązku”⁵.

Dokonując analizy art. 76 ustawy zasadniczej, warto zwrócić uwagę na jego zakres przedmiotowy. Jak wynika z treści tego przepisu, ustrojodawca „z jednej strony wskazał w nim podstawowe składniki, do których zalicza: zdrowie, prywatność i bezpieczeństwo. Z drugiej zaś szczególne, ale nie jedyne zagrożenie, jakie stanowią nieuczciwe praktyki rynkowe”⁶. W przepisie tym widać wyraźny brak odniesienia do obszaru interesującego nas zagadnienia, a więc informacji. Nie oznacza to jednak, że obowiązek państwa został zakreślony tylko do wymienionych w tej jednostce redakcyjnej wartości. Rozpatrując ten problem przez pryzmat postanowień Konstytucji, trzeba dostrzec, że mamy tu do czynienia z szeroką gamą przepisów, które stanowią gwarancję realizacji art. 76 Konstytucji. Wśród nich jest i art. 54, w którym prawo konsumenta do informacji znajduje swoje zakotwiczenie i potwierdzenie. Aby wyjaśnić istotę tego przepisu, należy odnieść się do orzecznictwa TK, którego przedmiotem rozstrzygnięć były sprawy związane głównie z problematyką informacji w obrocie konsumenckim⁷. Spośród wydanych dotychczas rozstrzygnięć na uwagę zasługuje wyrok w sprawie biokomponentów⁸, w którym rzecznik praw obywatelskich zakwestionował ustawę⁹ nakładającą na producentów paliw ciepłych i biopaliw określonych

⁴ Por. E. Łętowska, *Konstytucyjne i wspólnotowe uwarunkowania rozwoju prawa konsumenckiego*, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 roku a członkostwo Polski w Unii Europejskiej*, red. C. Mik, Toruń 1999, s. 374.

⁵ L. Garlicki, op.cit.

⁶ M. Jabłoński, J. Węgrzyn, *Wprowadzenie w błąd jako przesłanka ochrony konsumentów*, „Przegląd Prawa i Administracji” nr LXXXVII, w druku.

⁷ Zob. wyrok TK z dnia 21 kwietnia 2004 r., K 33/03, OTK-A 2004, nr 4; wyrok TK z dnia 26 stycznia 2005 r., P 10/04, OTK-A 2005, nr 1, poz. 7; wyrok TK z dnia 13 września 2005 r., K 38/04, OTK-A 2005, nr 8, poz. 92.

⁸ Wyrok TK z dnia 21 kwietnia 2004 r., K 33/03, OTK-A 2004, nr 4.

⁹ Ustawa z dnia 2 października 2003 r. o biokomponentach stosowanych w paliwach ciekłych (Dz.U. Nr 199, poz. 1934).

procentowo ilości biokomponentów. Ustawa zezwalała również na sprzedaż tak wzbogaconych paliw ciekłych w dystrybutorach, co według wyżej wskazanego organu pozbawia konsumenta prawa do informacji o przedmiocie transakcji warunkującego świadome podjęcie decyzji rynkowej. Zadaniem Trybunału było więc rozstrzygnięcie, czy ustawa zasadnicza formułuje gwarancje prawa konsumenta do informacji oraz czy ograniczenie dostępu do informacji o składzie paliw stanowi naruszenie takiej gwarancji.

W uzasadnieniu wyroku Trybunał stwierdził, że art. 54 ust. 1 Konstytucji jest „zwornikiem konstytucyjnym” prawa konsumenta do bycia poinformowanym, w którym prawo to znajduje zakotwiczenie i potwierdzenie. Wydaje się, że za taką argumentacją przemawia szeroki zakres zastosowania tego przepisu, bowiem, po pierwsze, gwarantowana w nim wolność przysługuje „każdemu”, a więc i konsumentowi. Po drugie, jego zakresem przedmiotowym jest swoboda wypowiedzi i szeroko rozumiana wolność informacyjna obejmująca również informacje handlowe. Słusznie zwłaszcza na ten ostatni aspekt zwrócił uwagę Trybunał, wskazując, że „na tle Europejskiej Konwencji Praw Człowieka prawo do informacji obejmuje sobą *commercial speech*, co powoduje, że przepisy o wolności informacyjnej chronią np. informacje handlowe (...). Nie ma zaś żadnych przesłanek ani argumentów, przemawiających za przyjmowaniem na tle art. 54 Konstytucji węższej niż w Konwencji interpretacji zakresu przedmiotowego ochrony. Byłoby to szczególnie niezrozumiałe gdy zważy się konstytucjonalizację ochrony konsumenta, jako zadania organów państwa”¹⁰. Skoro więc Trybunał stwierdził:

1. ochrona konsumenta poprzez dostarczenie mu niezbędnej informacji jest strategicznym założeniem współczesnej ochrony konsumenta w ogólności,
2. ochrona konsumenta przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi jest konstytucyjnym zadaniem władzy publicznej (art. 76 Konstytucji),
3. art. 54 Konstytucji nie zawiera wyłączenia informacji handlowej, gwarantującej konsumentowi jawność stosunków rynkowych,

to należy uznać, że ustawa o biokomponentach nie odpowiada konstytucyjnym standardom w zakresie ochrony słabszego uczestnika rynku. Ze względu na wymienione wyżej przyczyny trzeba zauważyć, że sposób skorzystania przez legislatora z przysługującej mu swobody regulacyjnej był niewłaściwy

¹⁰ Wyrok TK z dnia 21 kwietnia 2004 r., K 33/03, OTK-A 2004, nr 4.

i nieproporcjonalny. Nie przewidywał on bowiem udzielenia konsumentowi informacji (choćaby przez oznaczenie dystrybutorów paliwa) o tym, jaki towar jest mu oferowany. Brak takiej informacji uniemożliwił więc nabywcy dokonanie prawidłowego wyboru i podjęcia świadomej decyzji.

Mając na względzie przedstawione powyżej uwagi, można stwierdzić, że art. 54 ust. 1 Konstytucji odgrywa ważne znaczenie dla konsumenta, ponieważ to właśnie przepis ten określa treść i moc prawną nakazu zapewnienia słabszemu podmiotowi niezbędnych informacji w stosunkach kontraktowych z przedsiębiorcą¹¹. Dzięki tej regulacji konsument ma mieć zapewniony rzeczywisty dostęp do jasnej, pełnej i zrozumiałej informacji handlowej. Tylko wtedy będzie on mógł swobodnie i w zgodzie z własnym interesem zaspokoić swoje potrzeby poprzez dokonane transakcje rynkowe. Nie chodzi tu o nadanie konsumentowi przywilejów, faworyzowanie go, ale o umocnienie jego pozycji wobec profesjonalnego partnera¹². Słabsza pozycja przetargowa konsumenta spowodowana jest głównie brakiem doświadczenia, wiedzy i informacji. Dlatego też obecnie tak dużą wagę przywiązuje się do „ochrony przez informację”, której odpowiednikiem konstytucyjnym jest art. 54 ust. 1 – dzięki szeroko rozumianej informacji.

Trzeba przy tym pamiętać, że „realizacja ochrony wskazanej w art. 76 Konstytucji (...) nie może abstrahować od zasad i wymagań prawa europejskiego. (...) Europejska koncepcja ochrony konsumenta opiera się na zwiększeniu wiedzy i zakresu dostępnych informacji (...), tak aby konsument mógł swobodnie i w zgodzie z własnym interesem zaspokoić swe uświadomione potrzeby. Z tego powodu strategicznym założeniem nowoczesnej ochrony konsumenta jest zasada przejrzystości, jawności, rzeczywistej dostępności

¹¹ P. Mikłaszewicz, *Obowiązki informacyjne w umowach z udziałem konsumentów na tle prawa Unii Europejskiej*, Warszawa 2008, s. 130.

¹² W tym miejscu warto odnieść się do wyroku TK z dnia 15 marca 2011 r., P 7/09, w którym organ ten wskazał, że „celem ochrony konsumentów nie jest ich faworyzowanie, ale tworzenie rozwiązań prawnych, które stanowią realne wypełnienie zasady równości stron stosunków cywilnoprawnych. (...) w postępowaniu cywilnym pozwany konsument ma słabszą pozycję procesową, ponieważ toczy spór z podmiotem profesjonalnym. Nawet jeśli konsument korzysta z pomocy pełnomocnika procesowego, ma znacznie mniejsze możliwości przeprowadzenia dowodów na potwierdzenie swoich twierdzeń. W takiej sytuacji nadanie wyciągom z ksiąg rachunkowych banków mocy dowodowej dokumentów urzędowych w postępowaniu cywilnym toczącym się przeciw konsumentowi jest niezgodne z art. 76 Konstytucji”.

jasnej, pełnej i zrozumiałej informacji handlowej”¹³. Aby osiągnąć ten cel, należy sięgnąć do konsumenckiego prawa unijnego – przede wszystkim dyrektyw – jako wyznacznika tego, czym ma się zająć ustawa, która będzie realizowała wskazany przepis ustawy zasadniczej¹⁴. Z uwagi na przyjęcie strategii ochrony konsumenta przez informacje („chronimy konsumenta, ponieważ jest słaby, źle poinformowany i dlatego nie może zorientować się na rynku”)¹⁵ nie dziwi fakt, że w obszarze tym podejmowane są nieustanne działania, które urzeczywistniane są na szczeblu unijnym przede wszystkim w drodze dyrektyw. Tak jest między innymi w przypadku dyrektywy w sprawie umów o kredyt konsumencki, która zostanie omówiona w kolejnym punkcie rozważań. Dla zachowania spójności wyводу odnoś się również do przedstawienia polskiego stanu prawnego w tym obszarze.

II.

Nie ulega wątpliwości, że większość kredytów udzielanych w celu niezwiązanym z prowadzoną działalnością gospodarczą to kredyty konsumenckie. Mają one istotne znaczenie dla konsumenta, który się o nie ubiega i dlatego też poddawane są szczególnym regulacjom chroniącym przed silniejszym ekonomicznie uczestnikiem. Problematyka kredytu konsumenckiego w prawie unijnym znana jest już od pierwszego programu przyjętego w 1975 r.¹⁶ Kluczowym aktem odnoszącym się do założeń wspomnianego progra-

¹³ Wyrok TK z dnia 13 września 2005 r., K 38/04.

¹⁴ E. Łętowska, *Konstytucyjne i wspólnotowe uwarunkowania...*, s. 383.

¹⁵ Eadem, *Wpływ Konstytucji na prawo cywilne*, [w:] *Konstytucyjne podstawy systemu prawa*, red. M. Wyrzykowski, Warszawa 2001, s. 137.

¹⁶ Pierwszy pięcioletni program ochrony konsumentów oparty został na pięciu podstawowych prawach, do których zaliczamy: 1) prawo do ochrony zdrowia i bezpieczeństwa; 2) prawo do ochrony interesu ekonomicznego – „wymieniono tu wyraźnie potrzebę ochrony w zakresie warunków kredytu konsumenckiego i nieprawdziwej oraz wprowadzającej w błąd reklamy, a także abuzywnych praktyk obrotu, takich jak warunki umów, warunki gwarancji w zakresie sprzedaży poza miejscem stałego handlu przesyłanie towarów niezamówionych, informacje podawane na etykietach i opakowaniach”, eadem, *Europejskie prawo umów konsumenckich*, Warszawa 2004, s. 22; 3) prawo do wynagrodzenia wyrządzonych szkód; 4) prawo do informacji i edukacji; 5) prawo do reprezentacji konsumenckiej. Zob. M. A. Dausés, M. Strum, *Prawne podstawy ochrony konsumenta na wewnętrznym rynku Unii Europejskiej*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 1997, z. 1, s. 33 i n.

mu w poruszanej kwestii była dyrektywa 87/102¹⁷ z dnia 22 grudnia 1987 r. w sprawie zbliżenia przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich dotyczących kredytu konsumenckiego. W tym miejscu trzeba jednak wspomnieć, że Parlament Europejski i Rada w dniu 23 kwietnia 2008 r. przyjęły nową dyrektywę w sprawie umów o kredyt konsumencki – dyrektywa 2008/48¹⁸ – która weszła w życie i uchyliła dyrektywę 87/102 11 czerwca 2010 r.¹⁹ Mając powyższe na uwadze, warto porównać obie dyrektywy w zakresie udzielanej konsumentowi informacji.

Dokonując analizy poszczególnych artykułów niniejszych aktów prawnych, należy w pierwszej kolejności odnieść się do informacji i postępowania poprzedzającego zawarcie umów o kredyt. W nieobowiązującej już dyrektywie (87/102) można było dostrzec „korpus” przepisów, które charakteryzowały się ograniczonymi wymogami informacyjnymi. Przykładem takiego stanu rzeczy był art. 3²⁰, na mocy którego reklamy i oferty wystawione w lokalu przedsiębiorstwa oferującego kredyt lub pośrednictwo w zawarciu umowy kredytu, w której wskazane są stopa oprocentowania lub jakiegokolwiek liczby związane z kosztem kredytu, zawierały również roczną stopę oprocentowania. Jeśli nie można tego przedstawić w innym sposób, roczna stopa oprocentowania powinna być przedstawiona za pomocą reprezentatywnego przykładu.

Aby wyjaśnić sens powyższego przepisu, konieczne było zdefiniowanie użytych w nim pojęć, którymi posługiwała się dyrektywa. Zgodnie z obowiązującą wówczas regulacją prawną (art. 1 ust. 2 lit. e) roczna stopa oprocentowania oznacza całkowity koszt kredytu²¹, jaki poniesie konsument,

¹⁷ Dz. Urz. WE L 42 z dnia 12 lutego 1987 r.

¹⁸ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/48/WE z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie umów o kredyt konsumencki oraz uchylająca dyrektywę Rady 87/102/EWG, Dz. Urz. UE L 133 z dnia 22 maja 2008 r. Zob. A. Jurkowska-Zeidler, *Jednolita regulacja kredytu konsumenckiego w prawie usług finansowych Unii Europejskiej (nowa dyrektywa 2008/48/WE w sprawie umów o kredyt konsumencki)*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2009, t. XXI, s. 243–259.

¹⁹ Zob. sprostowanie, Dz. Urz. nr L 207 z 11.8.2009 r.

²⁰ Art. 3 dyrektywy 87/102: „Bez uszczerbku dla dyrektywy Rady 84/450/EWG z dnia 10 września 1984 r. w sprawie zbliżenia przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych Państw Członkowskich (...)”, zob. dyrektywę Rady 84/450/EWG – Dz.U. Nr L 250 z dnia 19 września 1984 r., s. 17.

²¹ Zgodnie z nieobowiązującym art. 1 ust. 2 lit. d (dyrektywy 87/102) przez „całkowity koszt kredytu” należy rozumieć wszystkie koszty kredytu łącznie z odsetkami i innymi opła-

wyrażony w postaci rocznego oprocentowania kwoty udzielonego kredytu i obliczonego zgodnie z istniejącymi metodami państw członkowskich.

Wskazany obowiązek informacyjny w fazie przedkontraktowej związany z kosztami kredytu miał bardzo ważne znaczenie, ponieważ na etapie tym konsument miał możliwość zapoznania się ofertą kredytową i obciążeniami, jakie związane były z zaciągnięciem kredytu. O wadze, jaką przywiązywało się do tego obowiązku, świadczy orzeczenie ETS w sprawie *Cofinoga*, w którym Trybunał stwierdził: „informacja o rzeczywistej rocznej stopie oprocentowania jest dla konsumenta przydatna zwłaszcza przed zawarciem umowy. Natomiast na późniejszym etapie, w tym przypadku odnowienia kredytu na takich samych warunkach, waga wspomnianej informacji nie jest tak duża”²².

Biorąc pod uwagę rozwiązania przyjęte w nowej dyrektywie 2008/48 odnośnie do informacji podawanych w reklamie dostrzeżemy, że prawodawca unijny potraktował tę materię w sposób bardziej szczegółowy, niż przewidywała to dyrektywa 87/102. Odzwierciedleniem tego jest treść zawarta w art. 4 dyrektywy 2008/48, zgodnie z brzmieniem którego „wszelkie reklamy umów o kredyt podające stopę oprocentowania lub inne dane liczbowe odnoszące się do kosztów kredytu ponoszonych przez konsumenta zawierają standardowe informacje określone w niniejszym artykule”. Standardowe informacje, o których mowa, określane są w sposób jasny, zwięzły i widoczny – na podstawie reprezentatywnego przykładu²³.

Istotne w tym miejscu jest uwzględnienie punktu 19 preambuły obecnej dyrektywy. Z zawartej w nim treści możemy odczytać cel owych obowiązków informacyjnych, który nie uległ zmianie i w dalszym ciągu jest nim zapewnienie porównywalności ofert dostępnych na rynku²⁴. Ponadto z punktu tego wynika, że reprezentatywny przykład powinien odnosić się do średniego okresu kredytowania i całkowitej kwoty kredytu przeznaczonego na

tami bezpośrednio związanymi z umową kredytu, ustalone zgodnie z przepisami lub praktykami istniejącymi lub które mają zostać ustanowione przez państwa członkowskie.

²² Wyrok ETS z dnia 4 marca 2004 r. w sprawie C-264/02 *Cofinoga*, pkt 27 uzasadnienia; podają za: P. Miślaszewski, *Obowiązki informacyjne w umowach z udziałem konsumentów na tle prawa Unii Europejskiej*, Warszawa 2008, s. 289.

²³ [Http://www.mg.gov.pl/files/upload/8577/Załozenia_kredyt_konsumentki.pdf](http://www.mg.gov.pl/files/upload/8577/Za%C5%82o%C5%9Bzenia_kredyt_konsumentki.pdf) (14.03.2012).

²⁴ Por. preambułę dyrektywy 87/102.

podstawie danego rodzaju rozważanej umowy o kredyt²⁵ i – jeśli znajduje to zastosowanie – do nabytych towarów. Przy określeniu reprezentatywnego przykładu powinna zostać uwzględniona częstotliwość występowania określonych rodzajów umów o kredyt na konkretnym rynku. W odniesieniu do stopy oprocentowania, częstotliwości rat i kapitalizacji odsetek kredytodawcy powinni przyjmować zwykle stosowaną przez siebie metodę obliczeniową dla odnośnego kredytu konsumenckiego. Standardowe informacje²⁶, o których wyżej wspomniałam, to:

- a) stopa oprocentowania kredytu²⁷, stała lub zmienna lub obydwie te stopy, wraz ze szczegółami dotyczącymi wszelkich opłat uwzględnionych w całkowitym koszcie kredytu ponoszonym przez konsumenta;
- b) całkowita kwota kredytu²⁸;
- c) rzeczywista roczna stopa oprocentowania²⁹;
- d) okres obowiązywania umowy;

²⁵ Przez termin „umowa o kredyt” należy rozumieć umowę, na mocy której kredytodawca udziela kredytu konsumenckiego lub daje przyrzeczenie udzielenia kredytu konsumenckiego w formie odroczonej płatności, pożyczki lub innego podobnego świadczenia finansowego, z wyjątkiem umów dotyczących ciągłego świadczenia usług dotyczących dostaw towarów tego samego rodzaju, jeżeli konsument płaci za takie usługi lub towary w ratach przez okres ich świadczenia lub dostarczania (art. 3 lit. c dyrektywy 2008/48).

²⁶ Zob. art. 4 ust. 2 dyrektywy 2008/48.

²⁷ Przez termin „stopa oprocentowania kredytu” należy rozumieć stopę oprocentowania wyrażoną jako stałe lub zmienne oprocentowanie stosowane w stosunku rocznym do wypłaconej kwoty kredytu (art. 3 lit. j dyrektywy 2008/48).

²⁸ Całkowita kwota kredytu oznacza maksymalną kwotę lub łączne kwoty udostępnione na podstawie umowy o kredyt (art. 3 lit. l dyrektywy 2008/48).

²⁹ Rzeczywista stopa oprocentowania oznacza całkowity koszt kredytu ponoszony przez konsumenta, wyrażony jako wartość procentowa całkowitej kwoty kredytu w stosunku rocznym, w odpowiednich przypadkach, wraz z kosztami (chodzi tu o całkowity koszt kredytu ponoszony przez konsumenta z wyłączeniem opłat należnych od konsumenta z tytułu niedotrzymania przez niego jakichkolwiek zobowiązań określonych w umowie o kredyt oraz opłat innych niż cena zakupu, które z tytułu nabycia towarów lub usług jest on zobowiązany ponieść bez względu na to, czy transakcja dokonywana jest w gotówce, czy za pomocą kredytu). Koszty prowadzenia rachunku, na którym zapisywane są zarówno transakcje płatności, jak i wpłaty, koszty korzystania ze środków płatniczych, zarówno dla transakcji płatności, jak i dokonywania wpłat, oraz inne koszty związane z transakcjami płatności uwzględnia się w całkowitym koszcie kredytu ponoszonym przez konsumenta, chyba że otwarcie rachunku nie jest obowiązkowe, a koszty rachunku zostały w sposób jasny i odrębny podane w umowie o kredyt lub innej umowie zawartej z konsumentem (art. 3 lit. i w zw. z art. 19 ust. 2 dyrektywy 2008/48).

- e) w przypadku kredytu w formie odroczonej płatności za określony towar lub usługę – cena gotówkowa oraz kwoty wszelkich zaliczek;
- f) całkowita kwota do zapłaty³⁰ oraz wysokość rat.

Bez wątpienia olbrzymią wagę przypisuje się art. 4 ust. 3, ponieważ dotyczy on informacji, jakich należy udzielić konsumentowi w obliczeniu rzeczywistej rocznej stopy oprocentowania³¹ w sytuacji, gdy do uzyskania kredytu niezbędne jest zawarcie umowy dotyczącej usługi dodatkowej związanej z umową o kredyt, w szczególności umowy ubezpieczenia, a kosztu takiej usługi nie można z góry określić. O istocie tej informacji przesądza fakt, z którego wynika, że w praktyce dochodzi do sytuacji, w której koszty ubezpieczenia stanowią dość często istotną część kosztu całego kredytu, w wyniku czego są ukrywane przez kredytodawców.

Poprzednio obowiązująca dyrektywa 87/102 w kwestii informacji udzielanych przed zawarciem umowy nie precyzowała innych obowiązków aniżeli te, do których wcześniej się odniosłam. Zdecydowanie nie można tego powiedzieć o dyrektywie 2008/48, bowiem jej przepisy pod tym względem są znacznie rozbudowane. Świadczy o tym art. 5, na mocy którego w stosownym czasie przed związaniem się konsumenta umową o kredyt lub ofertą kredytodawca oraz w stosownych przypadkach pośrednik kredytowy dostarczają konsumentowi na papierze lub innym trwałym nośniku informacje potrzebne do porównania różnych ofert w celu podjęcia, przy pełnej znajomości faktów, decyzji, czy zawrzeć umowę o kredyt. W przepisie tym prawodawca unijny zawarł listę wymaganych informacji, która stanowi katalog zamknięty. Oznacza to, że państwa członkowskie nie mają zapewnionej swobodny odnośnie do odstępstw od przyjętej w niniejszej dyrektywie regulacji, co wynika wprost z art. 22 ust. 1³². Przyjęcie takiego rozwiązania nie skutkuje brakiem możliwości, aby kredytodawca przed zawarciem umowy

³⁰ Całkowita kwota do zapłaty przez konsumenta oznacza sumę całkowitej kwoty kredytu i całkowitego kosztu kredytu ponoszonego przez konsumenta (art. 3 lit. h dyrektywy 2008/48).

³¹ W tym miejscu warto dodać, że obie dyrektywy odnoszą się w swoich załącznikach do wzoru, za pomocą którego oblicza się roczną stopę oprocentowania. Zgodnie z załącznikiem I do dyrektywy 2008/48 rzeczywistą roczną stopę oprocentowania ustala się za pomocą podstawowego równania, którego strony wyrażają, w stosunku rocznym, odpowiednio całkowitą wartość zaktualizowanych wpłat oraz całkowitą wartość zaktualizowanych spłat i ponoszonych opłat.

³² Na mocy art. 22 ust. 1 dyrektywy 2008/48: „w zakresie, w jakim niniejsza dyrektywa zawiera zharmonizowane przepisy, państwa członkowskie nie mogą utrzymywać w swoim

określał dodatkowe informacje inne aniżeli te, do których odnosi się dyrektywa. Ważne jednak jest, aby wszelkie dodatkowe informacje zostały podane w osobnym dokumencie, który może zostać załączony do standardowego europejskiego arkusza informacyjnego dotyczącego kredytu konsumenckiego.

Powyżej wspomniałam, iż art. 5 określa katalog informacji udzielanych na etapie przedkontraktowym³³. Przedstawiony on został w przypisie 32, który, jak widać, jest dość obszerny i dlatego też można by zadać pytanie, czy *de facto* wszystkie zawarte w nim informacje będą w praktyce wykorzystywane przez konsumenta.

Odpowiedź na zadane pytanie nie jest łatwa i każdy subiektywnie może wyrazić własne zdanie na ten temat. Praktyka pokaże, czy wymienione in-

prawie krajowym ani wprowadzać do niego przepisów odbiegających od tych, które zostały ustanowione w niniejszej dyrektywie”.

³³ Zgodnie z literą prawa do informacji tych zaliczamy: rodzaj kredytu; dane identyfikacyjne i adres kredytodawcy, a także w określonych przypadkach dane identyfikacyjne i adres zaangażowanego pośrednika kredytowego; całkowitą kwotę kredytu oraz warunki dokonywania wpłat; okres obowiązywania umowy o kredyt; stopę oprocentowania kredytu, warunki stosowania tej stopy oprocentowania oraz – jeśli są dostępne – wszelkie indeksy lub stopy referencyjne mające zastosowanie do pierwotnej stopy oprocentowania kredytu, a także okresy, warunki i procedury zmian stopy oprocentowania kredytu; rzeczywistą roczną stopę oprocentowania oraz całkowitą kwotę do zapłaty przez konsumenta, przedstawione za pomocą reprezentatywnego przykładu podającego wszystkie założenia przyjęte do obliczania tej stopy; kwotę, liczbę i częstotliwość płatności, jakich ma dokonać konsument, oraz w określonych przypadkach kolejność, w jakiej płatności będą zaliczane na poczet spłaty różnych należnych sald, dla których stosuje się różne stopy oprocentowania; opłaty za prowadzenie jednego lub kilku rachunków, na których zapisywane są zarówno transakcje płatności, jak i wypłaty, chyba że otwarcie takiego rachunku nie jest obowiązkowe, łącznie z opłatami za korzystanie ze środków płatniczych, zarówno dla transakcji płatności, jak i wypłat, a także wszelkie inne opłaty powstałe w związku z umową o kredyt oraz warunki, na jakich opłaty te mogą ulegać zmianie; w określonych przypadkach konieczność poniesienia przez konsumenta kosztów notarialnych przy zawarciu umowy o kredyt; obowiązek, o ile taki istnieje, zawarcia umowy dotyczącej usług dodatkowych związanych z umową o kredyt, w szczególności ubezpieczenia; stopę oprocentowania mającą zastosowanie w przypadku opóźnienia płatności oraz ustaleń dotyczących jej zmian, a także w określonych przypadkach wszelkie opłaty z tytułu zaległości w spłacie; ostrzeżenie o konsekwencjach braku płatności; w określonych przypadkach wymagane zabezpieczenia; istnienie lub brak prawa do odstąpienia od umowy; prawo do przedterminowej spłaty, o ile ono istnieje; prawo konsumenta do natychmiastowego otrzymania bezpłatnej informacji na temat wyników przeprowadzonej w celu oceny jego zdolności kredytowej weryfikacji w bazie danych; prawo konsumenta do bezpłatnego otrzymania na żądanie egzemplarza projektu umowy o kredyt; czas, przez jaki kredytodawca jest związany informacjami udzielonymi przed zawarciem umowy o kredyt.

formacje okazały się przydatne słabszemu podmiotowi. Na pierwszy rzut oka wydawać się może, że zbyt duża ilość informacji przekazywanych konsumentowi sprawi, że nie będzie on w stanie wybrać tych, które są dla niego najważniejsze. Nie można jednak z góry zakładać „porażki” przyjętego rozwiązania, bowiem prawodawca unijny, konstruując przedstawioną listę informacji, przewidział także metodę, która ma ułatwić konsumentowi możliwość zapoznania się z ofertą kredytową. Jest to standardowy europejski arkusz informacyjny, który zamieszczony został w załączniku II do dyrektywy 2008/48³⁴. Zaletą tego arkusza jest możliwość zapoznania się z określonym schematem, za pomocą którego konsument łatwiej i szybciej przyswoi zamieszczone w nim dane³⁵.

Mając na względzie art. 5, warto zwrócić uwagę na ust. 2, w którym przyjęto regulację odnoszącą się do kontaktów telefonicznych. Z jego treści wynika, że dyrektywa 2008/48 przewiduje mniej wymogów informacyjnych aniżeli powołana w tym przepisie dyrektywa 2002/65/WE³⁶. Na mocy wy-

³⁴ Standardowy europejski arkusz informacyjny dotyczący kredytu konsumenckiego składa się z pięciu rubryk, z których pierwsza zatytułowana jest „dane identyfikacyjne i kontraktowe dotyczące kredytodawcy/pośrednika kredytowego”, druga zawiera opis głównych cech produktu kredytowego, trzecia dotyczy kosztów kredytu, czwarta przedstawia inne ważne aspekty prawne, w piątej zamieszczono dodatkowe informacje podawane w przypadku sprzedaży usług finansowych na odległość. Tytułem uzupełnienia warto dodać, że osobny arkusz został przewidziany dla informacji o kredycie konsumenckim w rachunku bieżącym, o kredycie oferowanym przez niektóre organizacje kredytowe oraz o kredycie konsumenckim przeznaczonym na konwersję zadłużenia – zobacz załącznik III.

³⁵ Zob. http://www.alebank.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=85-91:ustawa-o-kredycie-konsumenckim-konsument-dyktator-absolutny&catid=419:nbs-201102&Itemid=1842 (14.03.2012).

³⁶ Dyrektywa 2002/65/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 września 2002 r. dotycząca sprzedaży konsumentom usług finansowych na odległość oraz zmieniająca dyrektywę Rady 90/619/EWG oraz dyrektywy 97/7/WE i 98/27/WE, Dz. Urz. WE L 271 z dnia 9 października 2002 r. Zgodnie z art. 3 ust. 3 niniejszej dyrektywy „w odpowiednim czasie przed związaniem konsumenta jakąkolwiek umową zawieraną na odległość lub ofertą, otrzymuje on następujące informacje dotyczące w przypadku głosowych komunikatów telefonicznych: a) tożsamość dostawcy i handlowy cel rozmowy zainicjowanej przez dostawcę powinny być jasno określone na początku każdej rozmowy prowadzonej z konsumentem; b) pod warunkiem uzyskania wyraźnej zgody konsumenta, muszą być podane jedynie następujące informacje: tożsamość osoby, która kontaktuje się z konsumentem i jej powiązanie z dostawcą; opis głównych cech usługi finansowej; łączna cena, która ma być zapłacona dostawcy przez konsumenta za usługę finansową wraz z wszystkimi podatkami płaconymi za pośrednictwem dostawcy lub jeśli dokładna cena nie może być wskazana, podstawa obliczenia ceny pozwalająca konsumentowi na jej sprawdzenie; informacja o możliwości istnienia

mienionej wyżej jednostki redakcyjnej do informacji, o których mowa, zaliczamy:

- całkowitą kwotę kredytu oraz warunki dokonywania wpłat;
- okres obowiązywania umowy o kredyt;
- w przypadku kredytu w formie odroczonej płatności za towar lub usługę lub umowy o kredyt wiązany – towar lub usługę i ich cenę gotówkową;
- stopę oprocentowania kredytu, warunki stosowania tej stopy oprocentowania oraz jeśli są dostępne, wszelkie indeksy lub stopy referencyjne mające zastosowanie do pierwotnej stopy oprocentowania kredytu, a także okresy, warunki i procedury zmian stopy oprocentowania kredytu;
- kwotę, liczbę i częstotliwość płatności, jakich ma dokonać konsument, oraz w określonych przypadkach kolejność, w jakiej płatności będą zaliczane na poczet spłaty różnych należnych sald, dla których stosuje się różne stopy oprocentowania;
- rzeczywistą roczną stopę oprocentowania przedstawioną w formie reprezentatywnego przykładu;
- całkowitą kwotę do zapłaty przez konsumenta.

Informacje, do których się odniosłam, powinny zostać przekazane do dyspozycji konsumenta przed zawarciem umowy. Wskazana powyżej lista obowiązków informacyjnych w porównaniu z poprzednią (art. 5 ust. 1) nie ma charakteru zamkniętego, o czym świadczy posłużenie się przez prawodawcę zwrotem „co najmniej”.

Ciekawe rozwiązanie w zakresie obowiązków informacyjnych przewiduje art. 5 ust. 3. Na gruncie tego przepisu możliwe jest przekazanie informacji udzielanych zwykle przed zawarciem umowy natychmiast po zawarciu umowy o kredyt, przy czym muszą być tu spełnione pewne warunki. Po pierwsze, umowa taka została zawarta na żądanie konsumenta z zastosowaniem środków porozumiewania się na odległość, które nie pozwalają na

innych podatków i/lub kosztów nie za pośrednictwem dostawcy lub nienależonych przez niego; istnienie lub brak prawa odstąpienia zgodnie z art. 6 i jeśli prawo odstąpienia istnieje, okres jego obowiązywania i warunki jego wykonania, w tym informacja na temat wysokości kwoty, jaka może być wymagana do zapłaty przez konsumenta na podstawie art. 7 ust. 1.

„Dostawca informuje konsumenta, że inne informacje są dostępne na żądanie i informacje o charakterze tej informacji. W każdym przypadku dostawca przekazuje komplet informacji, jeśli wypełnia swoje zobowiązania na mocy art. 5”.

przekazanie informacji zgodnie z przepisami dyrektywy. Po drugie, umowa o kredyt ma zostać zawarta przy zastosowaniu formularza standardowego europejskiego arkusza informacyjnego dotyczącego kredytu konsumentckiego.

Z analizy przepisów dyrektywy 2008/48 wynika wiele obowiązków informacyjnych na etapie przedkontraktowym. Przesądza o tym dość obszerny katalog wymogów, jakie stawia się przedsiębiorcy. Nie ma w tym nic dziwnego, bowiem od samego początku konsument był utożsamiany jako słabszy uczestnik rynku, który wymagał zapewnienia stosownej ochrony. Prawodawca unijny poważnie podszedł do tego zagadnienia, czego efekty są widoczne w ilości obowiązków regulowanych przepisami prawa. Powyższe rozważania poświęcone obu dyrektywą są odzwierciedleniem postępujących zmian, które są konieczne dla zapewnienia lepszej ochrony konsumenta przez informację. Oprócz dotychczas przedstawionych obowiązków dyrektywa 2008/48 przewiduje jeszcze jeden bardzo ważny z punktu widzenia słabszego uczestnika rynku obowiązek – jest nim doradztwo związane z zawieraniem umowy o kredyt konsumentcki³⁷. Podmiotami, na których ciążyą owe powinności, są kredytodawcy i pośrednicy kredytowi³⁸, którzy udzielają konsumentowi odpowiednich wyjaśnień, umożliwiając mu w ten sposób ocenę, czy proponowana umowa kredytowa jest dostosowana do jego potrzeb i sytuacji finansowej³⁹. Następuje to przez wyjaśnienie informacji przekazywanych przed zawarciem umowy, objaśnienie głównych cech proponowanych produktów oraz konkretnych skutków dla konsumenta, jakie mogą one za sobą pociągać, w tym konsekwencje zaległości w spłacie⁴⁰. Po-

³⁷ [Http://pkplewiatan.pl/_files/publikacje/lewiatan_kredyt_konsumentcki.pdf](http://pkplewiatan.pl/_files/publikacje/lewiatan_kredyt_konsumentcki.pdf) (14.03.2012).

³⁸ „Pośrednik kredytowy” oznacza osobę fizyczną lub prawną, która nie działa w charakterze kredytodawcy i która w ramach wykonywanej przez siebie działalności handlowej, gospodarczej lub zawodowej za wynagrodzeniem w formie pieniężnej lub każdej innej uzgodnionej formie finansowej: a) przedstawia lub oferuje konsumentom umowy o kredyt; b) udziela konsumentom pomocy, podejmując w związku z umowami o kredyt prace przygotowawcze inne niż wymienione w p. a; c) zawiera z konsumentem umowy o kredyt w imieniu kredytodawcy (art. 3 lit. f dyrektywy 2008/48).

³⁹ Zobacz art. 5 ust. 6 dyrektywy 2008/48.

⁴⁰ P. Mikłaszewicz, op.cit., s. 312. Tytułem uzupełnienia warto dodać, że na mocy pkt. 27 preambuły do dyrektywy 2008/48 w odpowiednich przypadkach informacje udzielane przed zawarciem umowy o kredyt, jak również zasadnicze cechy charakterystyczne proponowanych produktów, powinny zostać przedstawione konsumentowi w sposób dostosowa-

nadto państwa członkowskie mogą ustalić tryb i zakres takiej pomocy, a także określić podmiot, który ma udzielać pomocy, w zależności od konkretnych okoliczności, w jakich umowa o kredyt jest oferowana, osobę, której jest ona oferowana, a także rodzaj oferowanego kredytu.

Przyjęcie powyższej regulacji związane jest z dążeniem do określonego celu, którym jest zapewnienie konsumentowi możliwości zapoznania się z ofertą kredytową i rozważeniem, czy zaspokoi ona jego potrzeby, a także czy przystąpienie do umowy nie będzie mieć wpływu na jego sytuację ekonomiczną. Konsument musi zdawać sobie sprawę, że w ostateczności to on podejmuje decyzje, czy przystąpić do zawarcia umowy, czy też nie, i w związku z tym to on ponosi odpowiedzialność za dokonanie wyboru kredytu.

Kredytodawca obowiązany jest do przeprowadzenia oceny zdolności kredytowej konsumenta. Czynność ta następuje na etapie przedkontraktowym. W czasie przeprowadzania tej oceny konsument przedstawia stosowne informacje. Chodzi tu przede wszystkim o sytuację finansową i osobistą, która może mieć wpływ na osłabienie zdolności kredytowej konsumenta. W celu prawidłowej oceny, czy informacje przedstawione przez konsumenta są prawdziwe, kredytodawca ma możliwość skorzystania z dostępnych baz danych⁴¹.

Zapewnienie doradztwa związanego z zawieraniem umowy o kredyt sprowadza się do przedstawienia konsumentowi nie tylko zalet związanych z zawarciem takiej umowy, ale również i ryzyka związanego z przystąpieniem do niej. Nie wystarczy tutaj tylko ocena zdolności kredytowej, bowiem nie mniej ważnym elementem jest określenie warunków/zasad, na jakich udzielany jest kredyt. To właśnie te informacje oraz umiejętność interpretacji postanowień umowy pozwalają na zrozumienie ewentualnego ryzyka związanego z wejściem w określony stosunek prawny.

Zawarcie jakiegokolwiek umowy wiąże się z różnego rodzaju obowiązkami informacyjnymi, które można podzielić na pewne etapy. Powyższe przepisy, o czym wspomniałam już wcześniej, mają zastosowanie do etapu przedkon-

ny do jego indywidualnych potrzeb, tak aby mógł on zrozumieć wpływ, jaki mogą one mieć na jego sytuację ekonomiczną.

⁴¹ Termin „bazy danych”, którym posługuje się dyrektywa 2008/48, odnosi się do narzędzia umożliwiającego kredytodawcy dostęp do informacji o sytuacji finansowej konsumenta.

traktowego. Z przyjętej systematyki przepisów widać, że etap ten charakteryzuje się licznymi powinnościami nałożonymi na przedsiębiorców.

Następny etap – zawarcie umowy – dotyczy sytuacji, w której strony wyraziły chęć przystąpienia do danego stosunku prawnego, co immanentnie związane jest z licznymi regulacjami odnoszącymi się do obowiązków informacyjnych, jakie są przewidziane w tej fazie.

Fundamentalnym przepisem dla tego etapu był art. 4 nieobowiązującej dyrektywy 87/102, z którego wynikało, że umowa kredytu zawierana jest na piśmie⁴² i w związku z tym powinna zawierać: określenie rocznej stopy oprocentowania; określenie warunków, na jakich roczna stopa oprocentowania może ulec zmianie.

W przypadkach, w których niemożliwe jest określenie rocznej stopy oprocentowania, w umowie powinny znaleźć się informacje dotyczące co najmniej rocznej stopy oprocentowania oraz opłat stosowanych od chwili zawarcia umowy i warunków, na jakich mogą one być zmienione.

Porównując przepisy obu dyrektyw, zauważymy, że w obecnie obowiązującej dyrektywie wprowadzono istotną zmianę, bowiem umowa o kredyt może zostać zawarta nie tylko na papierze, ale również na innym trwałym nośniku (art. 10 ust. 1). W słowniku definicji zamieszczonym w art. 3 lit. m niniejszej dyrektywy przez termin ten należy rozumieć urządzenie umożliwiające konsumentowi przechowanie informacji kierowanych do niego osobiście w sposób, który daje mu do nich dostęp w przyszłości przez okres odpowiedni do celów, jakim te informacje służą, i który pozwala na odtworzenie przechowywanych informacji w niezmienionej postaci. Z powołanej wcześniej treści art. 10 wynika, że prawodawca unijny uwzględnił możliwość zawierania umów w sposób inny aniżeli tradycyjna forma pisemna, co związane jest z postępowaniem technologii. Uważam, że pozostawienie alternatywnego sposobu na zawarcie umowy jest bardzo ważne, w szczególności gdy weźmiemy pod uwagę formę pisemną. Nie ulega jednak wątpliwości, że u większości osób zrezygnowanie z tego sposobu wywołałoby z pewnością pewne obawy, co być może wynika z przyzwyczajenia się do tego sposobu

⁴² http://www.google.pl/url?sa=t&rct=j&q=forma%20zawarcia%20umowy%20o%20kredyt%20dyrektywa&source=web&cd=2&ved=0CCkQFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.kozminski.edu.pl%2Ffileadmin%2FKolegium_Prawa%2Fprojekt_leonardo_da_vinci_ochrona_konsumentow_w_ue_-_raport_koncowy_fragm._ii.pdf&ei=LpdgT-8ThEoPitQa239S7CQ&usq=AFQjCNG9CwUHs0MJUpb0bkCcBpyjayJHsg (4.03.2012).

dokonywania czynności prawnych. Ponadto wypada wspomnieć, że forma pisemna ma swoją tradycję i historię, w związku z czym jest ona utożsamiana przez większość społeczeństwa jako coś bardziej doniosłego.

Cechą charakterystyczną powołanego wyżej przepisu (art. 10) jest obszerna lista obowiązkowych elementów, jakie ma zawierać umowa o kredyt konsumencki. Wyliczenie ich wszystkich jest w tym przypadku zbędne, ponieważ oprócz tych elementów, o których mowa na etapie przedkontraktowym (patrz art. 5 dyrektywy 2008/48), obecna dyrektywa w art. 10 zalicza do nich:

- w przypadku, gdy ma miejsce spłata kapitału w ramach umowy o kredyt na czas określony, prawo konsumenta do otrzymywania na wniosek i bez opłat w każdym czasie przez cały okres obowiązywania umowy o kredyt zestawienia w formie tabeli spłat;
- w przypadku, gdy opłaty i odsetki są płacone bez spłaty kapitału, zestawienie wskazujące okresy i warunki płatności odsetek i towarzyszących im stałych lub jednorazowych opłat;
- informacje na temat praw wynikających z umowy o kredyt wiązany;
- procedurę mającą zastosowanie przy korzystaniu z prawa do rozwiązania umowy o kredyt;
- informacje, czy konsument może skorzystać z pozasądowego mechanizmu reklamacyjnego i odwoławczego, a jeżeli tak – sposoby dostępu do niego;
- w stosownych przypadkach inne warunki umowy;
- w stosownych przypadkach nazwę i adres właściwego organu nadzorczego.

Jak widać, etap zawarcia umowy szczegółowo precyzuje listę obligatoryjnych danych, jakie mają znaleźć się w umowie, przy czym należy wspomnieć, że w znacznym stopniu pokrywa się ona z danymi przekazywanymi konsumentowi na etapie przedkontraktowym.

Istotną kwestią, na którą zwraca się szczególną uwagę, jest uprawnienie, jakie przysługuje konsumentowi, do odstąpienia od umowy. Przepisy poprzedniej dyrektywy 87/102 nie odnosiły się do tego zagadnienia i w związku z tym to przepisy krajowe określają termin, w którym odstąpienie jest możliwe. W myśl przepisów dyrektywy 2008/48 tj. art. 14 ust. 1 konsumentowi przysługuje prawo do odstąpienia od umowy o kredyt bez podania przyczy-

ny w terminie czternastu dni kalendarzowych od dnia zawarcia umowy⁴³. Jeżeli konsument zdecyduje się na odstąpienie od umowy, to zgodnie z ust. 3 lit. b powinien on spłacić kredytodawcy kapitał oraz odsetki za okres pobierania kredytu. Ponadto dyrektywa określa skutek prawny sytuacji, w której kredytodawca nie przekazał konsumentowi umowy z obligatoryjnymi danymi (patrz art. 10) – jest nim przedłużenie terminu na odstąpienie od umowy. W takiej sytuacji termin czternastu dni na odstąpienie od umowy liczy się od momentu otrzymania przez konsumenta postanowień umowy z wymaganymi danymi.

Przy analizie artykułu 14 niniejszej dyrektywy trzeba zwrócić uwagę na ust. 6, z którego treści wynika upoważnienie adresowane do państw członkowskich o możliwość wyłączenia konsumentowi uprawnienia do odstąpienia od umowy o kredyt przy udziale notariusza, z zastrzeżeniem, że notariusz potwierdzi, iż konsumentowi zagwarantowano prawa określone w art. 5⁴⁴ i art. 10⁴⁵.

Reasumując postanowienia dyrektywy 2008/48 w zakresie prawa odstąpienia od umowy, trzeba mieć na uwadze, że prawodawca unijny nie przewidział sankcji w sytuacji nieprzekazania konsumentowi wymaganych informacji w rozsądnym czasie przed zawarciem umowy⁴⁶. Przedłużenie terminu dotyczy jedynie przypadków, w których konsument nie otrzymał obligatoryjnych danych zawartych w umowie (patrz wyżej). Ponadto poświadczenie przez notariusza informacji, o których powyżej wspomniałam, skutkuje brakiem możliwości odstąpienia konsumenta od umowy bez podawania przyczyny. Wobec tego nie ulega wątpliwości, że takie rozwiązanie niesie pewne ryzyko dla notariuszy w postaci odpowiedzialności, bowiem to do nich będzie należeć decyzja, czy przedsiębiorca wykonał ciążące na nim obowiązki informacyjne przed zawarciem umowy, czy też nie. W tej chwili trudno oce-

⁴³ Zob. M. Kłoda, *Niektóre uprawnienia konsumenta w nowej dyrektywie o kredycie konsumenckim*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2009, s. 20–22. Zob. także D. Wojtczak, *Nowa dyrektywa w sprawie umów o kredyt konsumencki*, „Prawo Bankowe” 2008, s. 115–116.

⁴⁴ Dotyczy to przekazania informacji na etapie zawarcia umowy.

⁴⁵ Dotyczy to informacji, które powinny zostać zamieszczone w umowie o kredyt.

⁴⁶ W tym miejscu warto zwrócić uwagę na art. 23 dyrektywy, który stanowi, że „państwa członkowskie ustanawiają przepisy dotyczące sankcji mających zastosowanie w przypadku naruszenia przepisów krajowych przyjętych zgodnie z niniejszą dyrektywą i podejmują wszelkie niezbędne działania w celu zapewnienia stosowania tych sankcji. Przewidziane sankcje muszą być skuteczne, proporcjonalne i odstraszające”.

niać takie rozwiązanie, dlatego też warto przyrzeć się temu zagadnieniu bliżej w praktyce.

Przedterminowa spłata kredytu to kolejny element charakterystyczny dla obu dyrektyw. Dyrektywa 87/102 w art. 8 nie przewidywała innego rozwiązania z wyjątkiem tego, że konsument ma prawo do wypełnienia zobowiązań określonych w umowie o kredyt przed czasem ustalonym w umowie oraz prawo do słusznego zmniejszenia całkowitego kosztu kredytu – zgodnie z prawem przewidzianym w państwie członkowskim. Obecna dyrektywa 2008/48 w swej treści jest dość rozbudowana i przewiduje dla konsumenta inne w tym zakresie rozwiązania. O ile poprzednia regulacja określała wypełnienie zobowiązania w całości, o tyle nowa daje jeszcze jedną możliwość – jest nią prawo do spłacenia w części zaciągniętego zobowiązania. Ponadto w przypadku przedterminowej spłaty kredytu kredytodawcy przysługuje sprawiedliwa i obiektywnie uzasadniona rekompensata za ewentualne koszty bezpośrednio związane z przedterminową spłatą kredytu, pod warunkiem że przypada ona na okres, w którym stopa oprocentowania kredytu jest stała⁴⁷. Wydaje się, że regulacja ta jest mniej korzystna dla konsumenta, bowiem nie rozwiązuje problemu szybszego „wychodzenia” z zadłużenia, skoro za wcześniejszą spłatę podmiot ten będzie musiał jeszcze dopłacać.

Rozważania poświęcone tematowi niniejszej publikacji wymagają przesłedzenia przepisów obu komentowanych dyrektyw na każdym etapie umowy o kredyt konsumencki. W uwzględnionych dotychczas fazach wyraźnie widać różnice zachodzące pomiędzy tymi aktami prawnymi. Ostatnim wymagającym omówienia etapem jest wykonanie umowy. Przepisem odnoszą-

⁴⁷ Rekompensata ta nie może przekroczyć 1% spłaconej przed terminem części kwoty kredytu, jeżeli okres pomiędzy przedterminową spłatą a uzgodnionym wygaśnięciem umowy o kredyt przekracza jeden rok. Jeżeli okres ten nie przekracza jednego roku, rekompensata nie może przekraczać 0,5% spłaconej przed terminem części kwoty kredytu. Odwołując się do tego zagadnienia, warto dodać, że nie żąda się rekompensaty za przedterminową spłatę: a) jeżeli spłata została dokonana na mocy umowy ubezpieczenia zawartej w celu zabezpieczenia spłaty kredytu; b) w przypadku kredytów na rachunku bieżącym; c) jeżeli spłata nastąpiła w okresie, w którym stopa oprocentowania kredytu nie jest stała.

Ponadto trzeba nadmienić, iż państwa członkowskie mogą wprowadzać przepisy, zgodnie z którymi: a) takiej rekompensaty można domagać się tylko pod warunkiem, że spłacana przed terminem część kwoty kredytu przekracza próg określony w prawie krajowym, próg ten nie przekracza 10 000 EUR w okresie dwunastu miesięcy; b) kredytodawca może wyjątkowo domagać się wyższej rekompensaty, jeżeli jest w stanie udowodnić, że strata, jaką poniósł w wyniku wcześniejszej spłaty, przekracza kwotę ustaloną w ust. 2.

cym się do niego był art. 6 ust. 2 dyrektywy 87/102, z którego wynikały istotne dla słabszego uczestnika rynku rozwiązania dotyczące informowania go przez cały czas trwania umowy o każdej zmianie dotyczącej rocznej stopy oprocentowania lub opłat. Ponadto zgodnie z nieobowiązującym brzmieniem ust. 3 w państwach członkowskich, w których dopuszczalne jest przekroczenie stanu rachunku za milczącą zgodą kredytodawcy, konsument powinien być poinformowany o rocznej stopie oprocentowania i o istniejących opłatach, jak również o jakiejkolwiek ich zmianie w sytuacji, gdy przekroczenie wydłuży się poza okres trzech miesięcy.

Regulacja dyrektywy 2008/48 w poruszanej kwestii jest dalej idąca, gdy weźmiemy pod uwagę art. 12, z którego treści wynika o wiele więcej wymogów co do informacji, jakie powinien otrzymywać konsument korzystający z kredytu w rachunku bieżącym. Prawodawca przewidział, że informacje przekazywane są poprzez wyciąg z operacji na rachunek w formie papierowej lub na innym trwałym nośniku. Informacje, o których mowa, to: okres objęty wyciągiem; kwoty i daty dokonanych wpłat; saldo z poprzedniego wyciągu oraz jego data; nowe saldo; daty operacji i kwoty płatności dokonywanych przez konsumenta; stopa oprocentowania kredytu, którą zastosowano; wszelkie pobrane opłaty; minimalna kwotę do spłaty.

Ponadto w trakcie trwania umowy konsument powinien być informowany na papierze lub na innym trwałym nośniku o zmianach stopy oprocentowania kredytu lub należnych opłatach zanim zmiany wejdą w życie. „Od tej zasady dyrektywa przewiduje wyjątek w przypadku, gdy zmiana stopy referencyjnej jest podawana do wiadomości publicznej w odpowiedni sposób i informacje o nowej stopie referencyjnej są również dostępne w lokalach kredytodawcy. W takim przypadku strony umowy mogą postanowić, że konsument otrzymuje informacje o zmianie stopy oprocentowania kredytu w wyciągu z rachunku (art. 12 ust. 2 dyrektywy)”⁴⁸.

Przy analizie porównawczej obu dyrektyw nie można pominąć art. 18 ust. 2, który nakłada obowiązki na kredytodawców w postaci przekazania konsumentowi informacji na papierze lub innym trwałym nośniku o: przekroczeniu; kwocie przekroczenia; stopie oprocentowania kredytu; wszelkich mających zastosowanie karach, opłatach lub odsetkach za opóźnienie w sytuacji znacznego przekroczenia trwającego dłużej niż miesiąc.

⁴⁸ [Http://www.mg.gov.pl/files/upload/8577/Zalozenia_kredyt_konsumentencki.pdf](http://www.mg.gov.pl/files/upload/8577/Zalozenia_kredyt_konsumentencki.pdf) (14.03.2012).

Odnosząc się do rozważań poświęconych dyrektywie 87/102 i 2008/48: wydaje się, że wprowadzone zmiany w dużym stopniu przyczynią się do zagwarantowania konsumentowi lepszej ochrony przez informacje. Z analizy porównawczej treści wskazanych dyrektyw wynika, że prawodawca unijny w obecnie obowiązującej dyrektywie 2008/48 jasno i szczegółowo określił katalogi informacji, które mają ułatwić ich zestawienie, a także podkreślać ogromną wagę, jaką przywiązuje się do polityki konsumenckiej. Niewiedza, brak orientacji, nieznanomość przepisów prawa, niezrozumienie postanowień oferty czy umowy to podstawowe przyczyny istnienia konieczności wymagają zapewnienia konsumentowi odpowiedniego poziomu informacji. Dzięki odpowiednim działaniom edukacyjnym i informacyjnym podmiot ten będzie mógł dokonać oceny, czy proponowane warunki umowy – w tym przypadku umowy o kredyt – są dostosowane do jego potrzeb i sytuacji finansowej, czy też nie. Nie chodzi tu oczywiście o przekazanie konsumentowi niewiadomo jak dużej ilości informacji, ale o umiejętne wyważenie, jakie informacje są mu potrzebne, aby zapobiec charakterystycznym dla stosunku konsumenckiego asymetriom informacyjnym. Wydaje się, że rozwiązaniem tego problemu może być standardowy europejski arkusz informacyjny, w którym zawarte informacje mają być zawsze przekazywane w tej samej kolejności i według ustalonego schematu.

III.

Dnia 18 grudnia 2011 r. weszła w życie ustawa o kredycie konsumenckim⁴⁹, która stanowi implementację dyrektywy 2008/48. Dokonując analizy porównawczej poprzedniej ustawy z dnia 20 lipca 2001 r.⁵⁰ z obecnie obowiązującą, dostrzeżemy duże zmiany, jakie dokonano w zakresie udzielanej konsumentowi informacji.

Zmiany te widoczne są już na etapie przedkontraktowym. Przykładem tego jest art. 16, który stanowił „W ofertach i reklamach dotyczących kredytu konsumenckiego zawierających jakiekolwiek dane dotyczące kosztu

⁴⁹ Ustawa z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim (Dz.U. Nr 126, poz. 715).

⁵⁰ Ustawa z dnia 20 lipca 2001 r. o kredycie konsumenckim (Dz.U. Nr 100, poz. 1081 ze zm.) Zob. J. Pisuliński, *Podstawowe założenia ustawy o kredycie konsumenckim*, „Prawo Bankowe” 2001, nr 6, s. 53–69.

kredytu konsumenckiego kredytodawca lub podmiot pośredniczący w zawarciu umowy są obowiązani podawać rzeczywistą roczną stopę oprocentowania wyliczoną od całkowitego kosztu kredytu⁵¹.

Jak widzimy, ustawodawca w fazie postępowania poprzedzającego zawarcie umów o kredyt odniósł się tylko do jednego przepisu regulującego tę kwestię. Zdecydowanie odmienne rozwiązanie przyjęto w nowej ustawie z 2011 r. Świadczy o tym osobny rozdział poświęcony temu zagadnieniu. Mając to na uwadze, należy w pierwszej kolejności odnieść się do art. 7, który zobowiązuje kredytodawcę⁵² lub pośrednika kredytowego⁵³ do tego, aby w reklamach dotyczących kredytu konsumenckiego⁵⁴ zawierających dane dotyczące kosztu takiego kredytu podać konsumentowi: 1) stopę oprocentowania kredytu wraz z wyodrębnieniem opłat uwzględnionych w całkowitym koszcie kredytu; 2) całkowitą kwotę kredytu; 3) rzeczywistą roczną stopę oprocentowania.

Ponadto w stosowanych przypadkach konieczne jest udzielenie konsumentowi dodatkowo informacji o: 1) czasie obowiązywania umowy; 2) całkowitej kwocie do zapłaty przez konsumenta oraz wysokości rat; 3) cenie

⁵¹ Ustawa o kredycie konsumenckim z 2001 r. Zob. na ten temat M. Jobska, *Cywilno-prawne skutki reklamy bankowej dla konsumenta*, „Prawo Bankowe” 2006, nr 9.

⁵² Kredytodawca – przedsiębiorca w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, który w zakresie swojej działalności gospodarczej lub zawodowej udziela lub daje przyrzeczenie udzielenia konsumentowi kredytu.

⁵³ Pośrednik kredytowy – przedsiębiorca w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny inny niż kredytodawca, który w zakresie swojej działalności gospodarczej lub zawodowej uzyskuje korzyści majątkowe, w szczególności wynagrodzenie od konsumenta, dokonując czynności faktycznych lub prawnych związanych z przygotowaniem, oferowaniem lub zawieraniem umowy o kredyt.

⁵⁴ W tym miejscu warto wspomnieć, że pośrednik kredytowy w reklamach dotyczących kredytu konsumenckiego podaje konsumentowi w sposób jednoznaczny, zrozumiały i widoczny na trwałym nośniku: 1) zakres umocowania do dokonywania czynności faktycznych lub prawnych; 2) informację, czy pośrednik kredytowy współpracuje z kredytodawcami; 3) informację o wysokości ewentualnych kosztów czynności faktycznych lub prawnych związanych z przygotowaniem, oferowaniem, zawieraniem lub wykonywaniem umowy o kredyt, które pośrednik kredytowy otrzymuje od konsumenta; 4) informację, czy pośrednik kredytowy otrzymuje wynagrodzenie od kredytodawcy.

W przypadku gdy pośrednik kredytowy współpracuje z kredytodawcami, należy przekazać konsumentowi informację o nazwach kredytodawców, z którymi pośrednik ten współpracuje. Ponadto pośrednik kredytowy jest zobowiązany poinformować kredytodawcę o wysokości ewentualnych opłat pobranych od konsumenta w celu obliczenia przez kredytodawcę rocznej stopy oprocentowania.

towaru lub usługi oraz kwocie wszystkich zaliczek w przypadku umowy o kredyt przewidującej odroczenie płatności.

Ustawodawca zobowiązał również kredytodawcę lub pośrednika kredytowego do tego, aby w sytuacji, gdy do zawarcia umowy o kredyt konsumencki na warunkach określonych w reklamie niezbędne jest przystąpienie do umowy dodatkowej, w szczególności umowy ubezpieczenia, a kosztu takiej umowy nie można z góry określić – podać konsumentowi informację o tym obowiązku wraz z rzeczywistą roczną stopą oprocentowania.

Standardowe informacje, do których się odniosłam, mają być przekazane konsumentowi w sposób jednoznaczny, zrozumiały i widoczny – na podstawie reprezentatywnego przykładu⁵⁵. Dokonując oceny przedstawionych wyżej regulacji zawartych w nowej ustawie, można stwierdzić, że zdecydowanie lepiej sytuują one pozycję konsumenta, bowiem to dzięki nim podmiot ten ma zapewniony dostęp do informacji, które są konieczne do prawidłowego zapoznania się z warunkami proponowanej umowy.

Kredytodawca przed zawarciem umowy o kredyt konsumencki zobowiązany jest do dokonania oceny ryzyka kredytowego konsumenta. Innymi słowy, chodzi tutaj o ocenę zdolności konsumenta do spłaty zaciągniętego kredytu wraz z odsetkami, w terminach określonych w umowie. Ocena, o której mowa, dokonywana jest na podstawie informacji uzyskanych od konsumenta lub na podstawie informacji zawartych w bazie danych lub zbiorze danych kredytodawcy. Niewykluczone jest również, aby w celu dokonania prawidłowej oceny tego ryzyka konsument został zobowiązany do przedstawienia niezbędnych dokumentów i informacji. W razie odmowy udzielenia kredytu – co jest zupełnie nowym rozwiązaniem – kredytodawca obowiązany jest do przekazania konsumentowi takiej informacji, co w praktyce oznacza, że banki nie będą mogły powoływać się w tym przypadku na tajemnicę bankową⁵⁶.

Etap przedkontraktowy na wskazanych powyżej rozwiązaniach jednak się nie kończy. Ustawodawca, chcąc zagwarantować konsumentowi odpo-

⁵⁵ Przy określaniu reprezentatywnego przykładu należy określić warunki umowy o kredyt konsumencki, na których kredytodawca lub pośrednik kredytowy spodziewa się zawrzeć co najmniej dwie trzecie umów danego rodzaju przy uwzględnieniu przez te umowy średniego okresu kredytowania, całkowitej kwoty kredytu i częstotliwości występowania na rynku umów danego rodzaju.

⁵⁶ Zob. http://pkplewiatan.pl/_files/publikacje/lewiatan_kredyt_konsumencki.pdf (14.03.2012).

wiedni poziom informacji, zobowiązał kredytodawcę lub pośrednika kredytowego do przedstawienia mu na trwałym nośniku dość obszernej liczby informacji. Dane, o których mowa w art. 13⁵⁷, muszą zostać przekazane konsumentowi na formularzu informacyjnym dotyczącym kredytu konsumenckiego, którego wzór określa załącznik nr I do ustawy. Jak wynika z konstrukcji tego przepisu, mamy tu do czynienia z katalogiem zamkniętym. Nie oznacza to jednak, że kredytodawca lub pośrednik kredytowy nie może przekazać konsumentowi innych danych aniżeli tych, które zostały zawarte we wskazanym przepisie. Sytuacja taka jest możliwa pod warunkiem przekazania ich łącznie z właściwym formularzem informacyjnym.

W sytuacji jakichkolwiek wątpliwości pojawiających się po stronie konsumenta ze względu na dostarczane mu dane kredytodawca lub pośrednik kredytowy zobowiązany jest do wyjaśnienia temu podmiotowi treści informacji przekazanych przed zawarciem umowy oraz postanowień zawartych

⁵⁷ Do informacji, o których mowa, zaliczamy: 1) imię, nazwisko (nazwę) i adres (siedzibę) kredytodawcy i pośrednika kredytowego; 2) rodzaj kredytu; 3) czas obowiązywania umowy; 4) stopę oprocentowania kredytu oraz warunki jej zmiany z podaniem indeksu lub stopy referencyjnej, o ile ma zastosowanie do pierwotnej stopy oprocentowania kredytu; jeżeli umowa o kredyt konsumencki przewiduje różne stopy oprocentowania, informacje te podaje się dla wszystkich stosowanych stóp procentowych w danym okresie obowiązywania umowy; 5) całkowitą kwotę kredytu; 6) terminy i sposób wypłaty kredytu; 7) rzeczywistą roczną stopę oprocentowania oraz całkowitą kwotę do zapłaty przez konsumenta; 8) zasady i terminy spłaty kredytu oraz w odpowiednich przypadkach kolejność zaliczania rat kredytu konsumenckiego na poczet należności kredytodawcy; 9) informację dotyczącą obowiązku zawarcia umowy dodatkowej, w szczególności umowy ubezpieczenia; 10) w odpowiednich przypadkach informację o innych kosztach, które konsument jest zobowiązany ponieść w związku z umową o kredyt konsumencki, w szczególności odsetkach, opłatach, prowizjach, marżach oraz kosztach usług dodatkowych, jeżeli są one znane kredytodawcy, oraz warunki, na jakich koszty te mogą ulec zmianie; 11) informację o konieczności poniesienia opłat notarialnych, o ile występują; 12) informację o stopie oprocentowania zadłużenia przedterminowego, warunki jej zmiany oraz ewentualnie inne opłaty z tytułu zaległości w spłacie kredytu; 13) informację o skutkach braku płatności; 14) w odpowiednich przypadkach informację o wymaganych zabezpieczeniach kredytu konsumenckiego; 15) informację o prawie konsumenta do odstąpienia od umowy; 16) informację o prawie konsumenta do spłaty kredytu przed terminem; 17) informację o prawie kredytodawcy do zastrzeżenia w umowie prowizji za spłatę kredytu przed terminem oraz zasady jej ustalania; 18) informację o prawie konsumenta do otrzymania bezpłatnej informacji na temat wyników przeprowadzonej w celu oceny ryzyka kredytowego weryfikacji w bazie danych; 19) informację o prawie konsumenta do otrzymania bezpłatnego projektu umowy, na warunkach określonych w art. 12; 20) w odpowiednich przypadkach informację o terminie, w którym kredytodawca lub pośrednik kredytowy jest związany informacjami, które przekazał konsumentowi.

w umowie. Przy czym wyjaśnienia te muszą zostać przedstawione w taki sposób, aby umożliwić słabszemu podmiotowi właściwe podjęcie decyzji dotyczącej umowy o kredyt konsumencki.

Odnosząc się do przyjętych regulacji charakterystycznych dla pierwszego etapu, warto zwrócić uwagę na wymogi, jakie stawia się kredytodawcy lub pośrednikowi kredytowemu w przypadku umów o kredyt konsumencki zawieranych na wniosek konsumenta na odległość. Ustawodawca wyraźnie wskazał, że w sytuacji, gdy środek porozumiewania się na odległość nie pozwala na przekazanie danych, o których mowa w art. 13 ust. 1, powinny one zostać udostępnione słabszemu podmiotowi niezwłocznie po zawarciu umowy na specjalnie przygotowanym do tego formularzu informacyjnym. Natomiast w przypadku przekazania konsumentowi informacji w formie głosowych komunikatów telefonicznych kredytodawca lub pośrednik kredytowy zobowiązany jest do przedstawienia wskazanemu podmiotowi co najmniej: 1) danych określonych w art. 13 ust. 1 pkt 3–6 i 8; 2) rzeczywistej rocznej stopy oprocentowania w formie reprezentatywnego przykładu; 3) całkowitej kwoty do zapłaty przez konsumenta; 4) opisu i ceny towaru lub usługi w odniesieniu do umów o kredyt wiązany lub w formie odroczonej płatności.

Z przedstawionej wyżej listy obowiązków informacyjnych wynika, że nie ma ona charakteru zamkniętego, co sugeruje użyty przez ustawodawcę zwrot „co najmniej”. Wobec tego nie ulega wątpliwości, że kredytodawca lub pośrednik kredytowy może przekazać także inne informacje konsumentowi, które będzie uważał za stosowne.

Nowe rozwiązania przyjęte na etapie poprzedzającym zawarcie umowy, jak się wydaje, że zmierzają we właściwym kierunku. Mają one na celu podnieść świadomość konsumentów przy zaciąganiu zobowiązań finansowych, a także zmniejszyć występujące na linii przedsiębiorca–konsument asymetrie informacyjne. W realizacji tego celu pomocne przede wszystkim są przepisy nakładające na banki konieczność udzielania informacji na specjalnie przygotowanym do tego formularzu. Dzięki temu klienci mogą porównać w przejrzysty sposób oferty instytucji bankowych zarówno krajowych, jak i zagranicznych. Jedynym utrudnieniem pojawiającym się na tym tle mogą być bariery językowe, a także różnice w terminologii. Czas pokaże, czy zawieranie umów kredytowych w państwach członkowskich będzie miało zastosowanie w praktyce.

Druga faza postępowania odnosi się do zawarcia umowy. Tak jak w przypadku poprzedniego etapu, tak również i w tym możemy dostrzec duże zmiany, jakich dokonano w zakresie obowiązków informacyjnych kredytodawców względem konsumentów. Kluczowym dla tego etapu przepisem był art. 4 ustawy z 2001 r., który stanowił, że umowa o kredyt powinna być zawarta na piśmie, chyba że odrębne przepisy przewidują inną szczególną formę⁵⁸. Do elementów składowych tej umowy ustawodawca zaliczył: 1) imię, nazwisko konsumenta i jego adres, nazwisko (nazwę) i adres (siedzibę) kredytodawcy, a gdy kredytodawcą jest osoba prawna, także określenie organu, który zarejestrował działalność kredytodawcy i numer w rejestrze, pod którym kredytodawca został wpisany, 2) wysokość kredytu, 3) zasady i terminy spłaty kredytu, 4) roczną stopę oprocentowania oraz warunki jej zmiany, 5) opłaty i prowizje oraz inne koszty związane z udzieleniem kredytu, w tym opłatę za rozpatrzenie wniosku kredytowego oraz przygotowanie i zawarcie umowy kredytowej, zwaną dalej „opłatą przygotowawczą”, będące elementem całkowitego kosztu kredytu oraz warunki ich zmiany, 6) informację o całkowitym koszcie kredytu i rzeczywistej rocznej stopie oprocentowania, 7) sposób zabezpieczenia, jeżeli umowa je przewiduje, oraz opłaty należne kredytodawcy z tego tytułu, 8) informację o pozostałych kosztach, do których zapłaty zobowiązany jest konsument w związku z zawartą umową, 9) informację o łącznej kwocie wszystkich kosztów, opłat i prowizji, do których zapłaty zobowiązany jest konsument, 10) informację o uprawnieniu i skutkach przedterminowej spłaty kredytu przez konsumenta, 11) informację o terminie, sposobie i skutkach wykonania uprawnienia do odstąpienia od umowy przez konsumenta, 12) informację o skutkach uchybienia postanowieniom dotyczącym zasad i terminu spłaty kredytu, 13) informację o rocznej stopie oprocentowania zadłużenia przedterminowego oraz warunki jej zmiany, a także informację o innych kosztach ponoszonych przez konsumenta w związku z niewykonaniem przez niego zobowiązań wynikających z umowy, w tym o kosztach upomnień lub wezwań do zapłaty, kosztach sądowych i postępowania egzekucyjnego.

Jeżeli nie jest możliwe podanie kosztów, do których poniesienia zobowiązany jest konsument, należy określić ich szacunkową wysokość oraz okoliczności, od których zależy ich ostateczna wysokość i obowiązek zapłaty przez konsumenta.

⁵⁸ Zob. E. Rutkowska-Tomaszewska, *Naruszenie obowiązków informacyjnych banków w prawie umów konsumenckich*, Warszawa 2009, s. 49 i n.

Dokonując analizy porównawczej obu ustaw, dostrzeżemy, że w nowej ustawie z 2011 r. wprowadzono zmiany co danych, które powinny zostać określone w umowie. Wyliczenie ich wszystkich jest zbędne, bowiem oprócz tych, do których wyżej się odniosłam, obecna ustawa zalicza także: 1) rodzaj kredytu, 2) czas obowiązywania umowy, 3) całkowitą kwotę kredytu, 4) terminy i sposób wypłaty kredytu, 5) rzeczywistą roczną stopę oprocentowania oraz całkowitą kwotę do zapłaty przez konsumenta ustaloną w dniu zawarcia umowy o kredyt konsumencki wraz z podaniem wszystkich założeń przyjętych do jej obliczenia, 6) zestawienie zawierające terminy i zasady płatności odsetek oraz wszelkich innych kosztów kredytu, w przypadku gdy kredytodawca lub pośrednik kredytowy udziela karencji w spłacie, 7) informację o konieczności poniesienia opłat notarialnych, o ile wystąpią, 8) informację o prawie kredytodawcy do zastrzeżenia w umowie prowizji za dokonanie spłaty kredytu przed terminem i zasady ustalenia wysokości tej prowizji, 9) informację o prawie, o którym mowa w art. 59 ust. 1⁵⁹, 10) warunki wypowiedzenia umowy, 11) informację o możliwości korzystania z pozasądowego rozstrzygania sporów oraz zasadach dostępu do tej procedury, jeżeli takie prawo przysługuje konsumentowi, 12) wskazanie organu nadzoru właściwego w sprawach ochrony konsumentów.

Mając na względzie powyższą listę danych, jakie mają znaleźć się w umowie, można stwierdzić, że w porównaniu z poprzednio obowiązującą ustawą obecne dane są zdecydowanie bardziej rozbudowane i precyzyjne. Wydaje się, że jest to dobre rozwiązanie dla konsumenta, bowiem pozwala mu na dostęp do większej ilości informacji, które są niezbędne do podjęcia decyzji.

Kolejnym rozwiązaniem charakterystycznym dla drugiego etapu jest możliwość przedterminowej spłaty kredytu⁶⁰. Zarówno w poprzedniej, jak i w obecnie obowiązującej ustawie możemy znaleźć odpowiednią w tym zakresie regulację prawną. Ustawa z 2001 r. odnosiła się do tego zagadnienia w art. 8, który nakładał na konsumenta obowiązek poinformowania kredytodawcy o zamiarze wcześniejszej spłaty kredytu najpóźniej w terminie 3 dni przed jej dokonaniem. Przy czym w sytuacji, gdy konsument skorzy-

⁵⁹ Art. 59 ust. 1 stanowi: „Jeżeli sprzedawca lub usługodawca nie wykonał lub nienależyte wykonał zobowiązanie wobec konsumenta, a żądanie przez konsumenta wykonania tego zobowiązania nie było skuteczne, konsumentowi przysługuje prawo dochodzenia swoich roszczeń o wykonanie tego zobowiązania od kredytodawcy”.

⁶⁰ Zob. na ten temat J. Pisuliński, *Ustawa o kredycie konsumenckim*, „Prawo Bankowe” 2001, nr 9, s. 55–58.

stał z takiego uprawnienia, w przypadku: 1) kredytu oprocentowanego – nie był zobowiązany do zapłaty oprocentowania za okres po spłacie kredytu, 2) kredytu nieoprocentowanego – konsument miał prawo do zmniejszenia zapłaconych kredytodawcy prowizji i opłat proporcjonalnie do okresu, o który skrócono czas korzystania z kredytu.

Bardzo ważne dla konsumenta było także rozwiązanie, na podstawie którego za wcześniejszą spłatę kredytu kredytodawca nie mógł zastrzec sobie prowizji. Oprócz tego obowiązany on był rozliczyć się z konsumentem w terminie 14 dni od dnia dokonania spłaty kredytu. Nowa ustawa z 2011 r. inaczej reguluje tę kwestię⁶¹. O ile poprzednia regulacja przewidywała realizację zaciągniętego zobowiązania w całości, o tyle obecna gwarantuje konsumentowi jeszcze jedną możliwość – jest nią prawo do spłacenia części kredytu przed terminem określonym w umowie. W przypadku skorzystania z tego prawa całkowity koszt kredytu ulega obniżeniu o te koszty, które dotyczą okresu, o który skrócono czas obowiązywania umowy. Porównując obie ustawy, wydaje się, że mniej korzystne dla konsumenta rozwiązanie wprowadziła nowa ustawa z 2011 r., bowiem daje ona możliwość zastrzeżenia w umowie przez kredytodawcę prowizji w przypadku przedterminowej spłaty kredytu – pod ściśle określonymi warunkami⁶². Można przypuszczać, że w praktyce rozwiązanie to stanowić będzie utrudnienie dla konsumentów, ponieważ nie ułatwi szybszego pozbywania się zadłużenia, skoro za wcześniejszą spłatę trzeba będzie jeszcze dopłacać. Wysokość pobieranej prowizji zależeć będzie od czasu, w którym chcemy dokonać spłaty kredytu. W okresie dłuższym niż rok nie może ona przekraczać 1% spłacanej części kredytu. Natomiast w okresie nieprzekraczającym jednego roku prowizja nie może przekraczać 0,5% spłacanej części kwoty kredytu⁶³. Wprowadzo-

⁶¹ [Http://pkplewiatan.pl/_files/publikacje/lewiatan_kredyt_konsumencki.pdf](http://pkplewiatan.pl/_files/publikacje/lewiatan_kredyt_konsumencki.pdf) (14.03.2012).

⁶² Możliwość pobierania prowizji istnieje pod warunkiem, że spłata, o której mowa, przypada na okres, w którym stopa oprocentowania kredytu jest stała, a kwota spłacanego w okresie dwunastu kolejnych miesięcy kredytu jest wyższa niż trzykrotność przeciętnego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw, ogłaszanego przez prezesa Głównego Urzędu Statystycznego w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski”, z grudnia roku poprzedzającego rok spłaty kredytu.

⁶³ W tym miejscu należy jeszcze dodać, że prowizja nie może być wyższa niż wysokość odsetek, które konsument byłby zobowiązany zapłacić w okresie między spłatą kredytu przed terminem a uzgodnionym terminem zakończenia umowy, a także nie może być wyższa niż bezpośrednie koszty kredytu kredytodawcy związane z tą spłatą.

na zmiana nie będzie miała jednak zastosowania do wszystkich kredytów bowiem ustawodawca w art. 51 wyłączył z możliwości pobierania prowizji umowy kredytu w rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowym oraz umowy, w których spłata została dokonana zgodnie z umową ubezpieczenia zawartą w celu zabezpieczenia spłaty kredytu.

Ostatnim zagadnieniem, na które chcę zwrócić uwagę przy analizie postanowień odnoszących się do tego etapu, jest odstąpienie konsumenta od umowy. W poprzednim stanie prawnym konsument mógł skorzystać z tego prawa bez podania przyczyny w terminie 10 dni od dnia zawarcia umowy. Jeżeli umowa nie zawierała informacji o takim uprawnieniu, to podmiot, o którym mowa, mógł odstąpić od niej w terminie 10 dni od dnia otrzymania informacji o przysługującym mu do tego prawie, nie później jednak niż w terminie 3 miesięcy od dnia zawarcia umowy. Ustawodawca zastrzegł przy tym, że odstąpienie nie jest możliwe w razie zawarcia umowy o kredyt konsumencki przeznaczony na nabycie rzeczy lub prawa, których cena zależy wyłącznie od ruchu cen na rynku finansowym lub giełdowym. Natomiast gdy kredyt konsumencki przeznaczony był na nabycie określonej rzeczy lub usługi na podstawie umowy zawartej poza lokalem przedsiębiorstwa lub na odległość, to odstąpienie przez konsumenta od tej umowy było skuteczne także wobec umowy o kredyt konsumencki. Aby konsument był prawidłowo poinformowany o przysługujących mu prawach, ustawodawca nałożył na kredytodawcę obowiązek polegający na przekazaniu konsumentowi przy zawieraniu umowy wzoru oświadczenia o odstąpieniu od umowy z oznaczeniem swojego imienia, nazwiska (nazwy) i adresu zamieszkania (siedziby). W przypadku gdy konsument skorzystał z prawa odstąpienia od umowy przed upływem wskazanego wcześniej terminu, nie był on zobowiązany do spłaty kredytu ani zapłaty oprocentowania. Z kolei kredytodawca musiał niezwłocznie zwrócić poniesione przez konsumenta na rzecz kredytodawcy koszty udzielonego kredytu z wyjątkiem opłaty przygotowawczej oraz pobieranych przez kredytodawcę opłat związanych z ustanowieniem zabezpieczenia.

W obecnie obowiązującej ustawie odnośnie do poruszanej wyżej kwestii wprowadzono pewne zmiany, tj. wydłużenie terminu na odstąpienie oraz naliczanie z tego tytułu odsetek. Według nowej regulacji konsument może bez podania przyczyny zrezygnować z otrzymanego kredytu w ciągu 14 dni od zawarcia umowy. Natomiast w sytuacji, gdy umowa nie zawiera wymaga-

nych elementów, o których mowa w art. 30 może on skorzystać z tego prawa w terminie 14 dni od dnia dostarczenia wszystkich informacji zamieszczonych we wskazanym przepisie. Nie ulega wątpliwości, że wydłużenie o dodatkowe 4 dni terminu na odstąpienie jest dla konsumenta dobrym rozwiązaniem. Ma on więcej czasu na pewne przemyślenia, niemniej okazuje się, że dodatkowo podmiot, o którym mowa, będzie obciążony pewnymi konsekwencjami swojej decyzji. Jak wynika z przyjętych rozwiązań, konsument będzie musiał ponieść koszty w postaci odsetek za okres od dnia wypłaty kredytu do dnia jego spłaty⁶⁴. Tak więc w razie odstąpienia od umowy konsument musi zwrócić kredytodawcy kwotę zaciągniętego kredytu wraz z odsetkami, jednak później niż w terminie 30 dni od dnia złożenia potrzebnego do tego oświadczenia.

Ostatnim etapem wymagającym uwzględnienia jest ten, który dotyczy wykonania umowy. Przepisem odnoszącym się do niego był art. 6, który nakładał na kredytodawcę obowiązek poinformowania konsumenta na piśmie o rocznej stopie oprocentowania i innych kosztach kredytu oraz o każdej ich zmianie, jeżeli zadłużenie konsumenta w związku z nieprzewidzianym w umowie przekroczeniem salda na rachunku bankowym utrzymywało się za zgodą kredytodawcy przez okres co najmniej 3 miesiące. Odmienne rozwiązanie w tej kwestii przyjęto w ustawie z 2011 r. Ustawodawca postanowił, że w przypadku zmiany wysokości stopy oprocentowania w czasie obowiązywania umowy o kredyt konsumencki, konsument przed jej dokonaniem otrzymuje od kredytodawcy, na trwałym nośniku, informację o tej zmianie. Informacja, o której mowa, zawiera szczegółowe określenie stopy oprocentowania, wysokości raty kredytu po dokonaniu zmiany stopy oprocentowania oraz informację o liczbie i częstotliwości płatności rat, o ile ulegają one zmianie. Wypada także zwrócić uwagę, że jeżeli zgodnie z umową wysokość stopy oprocentowania kredytu uzależniona jest od wysokości stopy referencyjnej lub indeksu, strony mogą w umowie określić inny sposób (tzn. inny niż trwały nośnik) informowania konsumenta o zmianie wysokości stopy oprocentowania kredytu. Natomiast w przypadku zmiany wysokości stopy oprocentowania w czasie obowiązywania umowy o kredyt konsumencki będącej wynikiem zmiany wysokości odsetek, o których mowa w art. 359 § 2 k.c., konsument otrzymuje od kredytodawcy niezwłocznie, na trwałym

⁶⁴ Dniem spłaty kredytu jest dzień przekazania środków pieniężnych kredytodawcy przez konsumenta.

nośniku, informację o tej zmianie. Przy analizie porównawczej obu ustaw, nie można zapomnieć o art. 37, bowiem to na jego podstawie w przypadku umowy o kredyt konsumencki zawartej na czas określony, przez cały czas jej obowiązywania, konsument ma prawo do otrzymania, na wniosek, w każdym czasie bezpłatnie harmonogramu spłaty, który powinien zawierać:

- określenie terminu, wysokości raty kredytu z wyodrębnieniem jej poszczególnych składników, w szczególności kapitału, odsetek oraz wszelkich innych kosztów kredytu, które konsument jest zobowiązany ponieść;
- w przypadku umów o kredyt konsumencki, które przewidują możliwość zmiany stopy oprocentowania lub wszelkich innych kosztów kredytu składających się na wysokość raty kredytu.

Mając na względzie rozważania poświęcone ustawie o kredycie konsumenckim z 2001 i 2011 r., można stwierdzić, że zmiany wprowadzone nową ustawą mają zarówno pozytywne, jak i negatywne skutki dla konsumentów w obszarze interesującego nas zagadnienia. Do tych pierwszych możemy zaliczyć wprowadzenie formularza informacyjnego. Z kolei do tych drugich zwiększenie kosztów, które będzie musiał ponieść konsument np. w sytuacji wcześniejszej spłaty kredytu lub odstąpienia od umowy. Przyjęcie przez ustawodawcę takich rozwiązań nie wywołuje zaskoczenia, bowiem są one wynikiem harmonizacji maksymalnej. To z kolei oznacza, że państwo członkowskie, implementując daną dyrektywę do krajowego porządku prawnego, nie ma zapewnionej swobody działania i musi dokonać tego w taki sposób, w jaki zostało to dokonane na szczeblu unijnym. Oczywiście można zastanawiać się, czy wprowadzone zmiany przede wszystkim w postaci zwiększonej liczby informacji są korzystne dla konsumenta. Z pewnością kredytodawcy będą narzekać na przyjęte rozwiązania, tłumacząc się dodatkową pracą tzw. papierkową. Patrząc na to jednak z konsumenckiego punktu widzenia, wydaje się, że nie bez przyczyny zdecydowano się na przedstawione wyżej zmiany w tym obszarze. Nie ulega więc wątpliwości, że zwiększenie liczby tych danych, a także ich dookreślenie, ma ułatwić konsumentowi podejmowanie decyzji. Nie chodzi tu o „zalewanie” konsumenta nie wiadomo jak dużą liczbą informacji, ale o wybór tych, które są dla niego najbardziej ważne. Czas pokaże, na ile przyjęte rozwiązania staną się przydatne dla tego podmiotu. Mimo to wydaje się, że dzięki jednolitemu schematowi formularza informacyjnego konsument nie powinien mieć problemów z przy-

swojeniem zawartych w nim danych. Na tle tych rozwiązań możemy więc dostrzec, że działania podejmowane w kierunku ochrony konsumenta przez informację są w dalszym ciągu aktualne, co zasługuje na aprobatę ze względu na przyświecający im cel. Niewątpliwie jest nim zwalczanie asymetrii informacyjnych.

Summary

The consumer's right to information on the example of consumer credit – constitutional and legal aspects

Article consists of three parts. The first deals with a constitutional basis of consumer protection through the means of information. Second consists of a comparative analysis of the directives 87/102 and 2008/48. In the third part provisions of law of the consumer credit from 2001 and 2011 are examined.